

УДК 177+2-42/165

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.64.21>

ПІЗНАВАЛЬНІ ЗДІБНОСТІ ЛЮДИНИ В ТРАНСГУМАНІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Марина Москальчук

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра філософії та методології науки
вул. Володимирська, 60, 01601, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3621-7282>*

У представленому дослідженні здійснено філософський аналіз трансгуманізму як одного з найвпливовіших світоглядів сучасності, що формується на перетині науки, техніки та гуманістичного мислення. Основна увага приділена ідеї можливості радикального вдосконалення людини за допомогою новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту, нейроінтерфейсів, біомедичних та генетичних втручань, а також перспективам створення суперінтелекту й переходу до постлюдського стану. Трансгуманізм розглянуто як філософський проект, що випливає з ідеї недосконалості людської природи та здатності людини до самотрансформації. Окреслено історико-філософський контекст формування трансгуманістичних ідей – від античних уявлень про людину та космос, від середньовічного теоцентризму, від гуманістичних ідей епохи Відродження до раціоналізму Нового часу та культу наукового прогресу. Показано, що саме переосмислення ролі розуму, науки та індивідуальної автономії стало основою для виникнення трансгуманізму у XX столітті. Значна увага приділена концепціям Ніка Бострома, зокрема ідеям суперінтелекту, завантаження свідомості та технологічної сингулярності. Досліджено можливі наслідки трансформації когнітивних можливостей людини, зокрема, вплив технологій на особисту ідентичність, моральну автономію та світогляд. Проаналізовано оптимістичні та критичні підходи до трансгуманізму, які пов'язані з ризиками втрати людяності, зростанням соціальної нерівності та потенційним зловживанням науковими досягненнями. Розглянуто етичні проблеми наукової відповідальності та свободи вибору людини щодо використання технологій удосконалення. У контексті морального виміру трансгуманізму розглянута позиція Джуліана Савулеску, який наголошує на необхідності морального вдосконалення людини в умовах швидкого технологічного розвитку. Аналізується ідея біомедичного морального вдосконалення й концепція божественної машини як спроба уникнути аморальних рішень, що водночас порушує питання свободи волі та контролю. Зроблено висновок, що трансгуманізм – це складне та суперечливе явище, яке поєднує прагнення до прогресу та необхідність збереження гуманістичних цінностей. Реалізація цих ідей вимагає високого рівня моральної зрілості, свідомої відповідальності та поєднання наукових розробок й етичних настанов, спрямованих на збереження людської гідності.

Ключові слова: трансгуманізм, суперінтелект, штучний інтелект, постлюдина, нейротехнології, моральне вдосконалення, ідентичність людини, технологічний прогрес.

Постановка проблеми. Останніми роками ми можемо спостерігати, як змінюється наш світ, яких значних успіхів досягла наука задля покращення й рятування життя людини та природи. Окрім цього, світоглядна парадигма зазнала змін не тільки в науці, а й у техніці, культурі. У результаті це дало змогу по-новому дивитися на людину, її можливості та буття. Саме ці модифікації в науці та культурі привели людство до розвитку штучного інтелекту, нейротехнологій, кібернетики, біоінженерії і цифрових досягнень. Досягнення технологічного світу, які значно вплинули на людину, втілилися у феномені трансгуманізму. Саме трансгуманізм є тим філософсько-культурним феноменом, який доводить,

© Москальчук М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

що є можливість та необхідність удосконалити людину, як у фізичному, так і в інтелектуально-емоційному вимірах.

Одним із переконань трансгуманістів є те, що в майбутньому можна буде вдосконалити інтелект людини та її фізичне тіло. Якщо звернутися до історії, то, людство завжди цікавила природа пізнавальних здібностей: чи все ми можемо пізнати; як влаштований сам процес пізнання; які засоби використовуємо, щоб пізнавальна діяльність почала формуватися; що таке пізнання. Щоб знайти відповіді на ці та інші питання, трансгуманізм пропонує вдосконалити інтелект людини за допомогою використання методів новітніх технологій. У цьому контексті особлива увага має приділятися таким аспектам, як пам'ять, мислення, сприйняття, навчання та людська свідомість. Трансгуманісти переконані, що є можливість підвищити розумові здібності людини та поєднати людський інтелект з інтелектом машини. На їхню думку, це дасть людині змогу повніше реалізувати свої задуми й бажання, залишити слід в історії та певною мірою подовжити власне життя. З огляду на це, проблематика трансгуманізму набуває актуальності й привертає дедалі більше уваги з боку як людей, яких ці ідеї просто цікавлять, так і їхніх активних прихильників. Ми можемо спостерігати, що ідеї трансгуманізму активно обговорюють не лише в наукових колах, а й у повсякденному житті та культурі, яка пропонує численні приклади в літературі й кінематографі. Тому виникає необхідність більш детально розглянути проблему пізнання в межах трансгуманізму, зважаючи на те, наскільки глибоко новітні технології та досягнення науки проникли в життя сучасної людини.

Метою статті є філософський аналіз концепцій удосконалення пізнавальних здібностей людини, що пропонуються трансгуманізмом, а також з'ясування можливих наслідків цих ідей для особистого життя людини, її світогляду та моральних орієнтирів. Окрему увагу приділено питанню, чи не призведуть такі трансформації до втрати людиною власної ідентичності та чи зможе вона зберегти свою людську сутність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ідеї трансгуманізму, зокрема погляди на когнітивні здібності людини, розглядаються у творчості Дж. Гакслі, який у 1957 році ввів у науковий обіг термін «трансгуманізм». Для Дж. Гакслі трансгуманізм відкриває можливість усвідомленого керування власним розвитком людини [5]. Більш ґрунтовно проблематика трансгуманізму розкрита в працях Н. Бострома та М. Мора. Зокрема, Н. Бостром розглядав трансгуманізм крізь призму екзистенційних ризиків для людини, проблем постлюдського майбутнього та етичних наслідків удосконалення мисленневих і фізичних можливостей людини [6]. Ідеї трансгуманізму у творчості М. Мора ґрунтуються на гуманістичних засадах [7].

До проблеми пізнавальних здібностей людини та шляхів їх удосконалення звертався Р. Курцвейл, який уважав, що змінити інтелект людини можливо завдяки його поєднанню з машинним інтелектом [8]. Такий підхід дає підстави розглядати пізнання не лише як біологічний процес, а і як гібридну людино-машинну систему. Дж. Савулеску [9] та Д. Пірс [10] були переконані, що завдяки досягненням біології та нейробіології можливо вдосконалити моральні якості людини. А. Кларк і Д. Чалмерс уважали, що когнітивні можливості людини та її свідомість мають технічну основу й містять цифрові та інформаційні складники.

Загалом, проблему трансгуманізму розробляли Ферейдун М. Есфендіарі, відомий також під псевдонімом FM-2030, М.-Л. Мінські, Р. Етінгер, Е. Дрекслер, Д. Бойєр, А. Сандберг, Г.-Х. Рейнольдс. Формування трансгуманізму тісно пов'язане з науковою фантастикою, тому його ідеї були широко представлені у творчості Р.Е. Гайнлайна, А.-Ч. Кларка, С.-Г. Лема, О. Гакслі, В. Гібсона, Ф. Діка, які значно сприяли його популяризації.

Трансгуманістичний світогляд також розглядався в критичному ключі. Такі мислителі, як Ф. Фукуяма, Ю. Габермас, М. Сандел, не вбачають у трансгуманізмі позитивних рис і вважають цей феномен небезпечним, оскільки він розглядає людський розум як інструмент, позбавляючи людину автономії та загрожуючи зниженням смислотворчої функції мислення. Серед критиків трансгуманізму варто відзначити Л. Мамфорда, Ж. Еллюля, К. Сейла, Л.Р. Касса, Дж. Брайсона, К. Кроуфорд. Водночас такі мислителі, як Д. Гаравей, Р. Брайдотті, Ф. Феррандо, С. Зоргнер, М. Шилдрік, розвивали гуманістичні ідеї в межах постгуманізму.

Виклад основного матеріалу. Філософія трансгуманізму є викликом для сучасного культурного та цивілізаційного світу. Нові досягнення в галузі техніки й науки набувають дедалі більшої популярності в суспільстві та суттєво впливають на людину, а тому потребують належної реакції та осмислення. Як уже зазначалося, трансгуманізм відстоює ідею можливості вдосконалення не лише фізичних і психічних, а й інтелектуальних характеристик людини. Відповідно, він наголошує на здатності людини змінювати саму себе, тобто переходити від стадії «природної людини» до стану «постлюдини», наділеної розширеними пізнавальними можливостями. Як зазначає сучасний філософ і представник трансгуманізму Нік Бостром: «Трансгуманісти розглядають людську природу як незавершений процес, напівсире начало, яке ми можемо навчитися переробляти бажаним чином. Завдяки відповідальному використанню науки, технологій та інших раціональних засобів ми зрештою зможемо стати постлюдьми – істотами зі значно більшими можливостями, ніж мають сучасні люди» [1].

Як бачимо, трансгуманісти переконані, що людина за своєю природою здатна до глибоких змін: вона може не лише створювати щось нове в світі, а й трансформувати саму себе, як внутрішньо, так і зовнішньо. Розширення та оптимізація пізнавальних можливостей завдяки новітнім технологіям, зокрема нейроінтерфейсам, мозковим імплантам і використанню штучного інтелекту, здатні забезпечити людині посилену пам'ять, прискорене мислення, вищий рівень зосередженості та здатність обробляти складну інформацію. Так, з погляду трансгуманізму, модифікації, яких людина може зазнати, свідчать про її подальшу здатність до культурної еволюції.

Заглиблюючись у світогляд трансгуманізму, ми простежуємо етапи його становлення та ті філософські системи, які істотно вплинули на формування його ідейних засад. Ще з давніх часів людство виявляло інтерес до можливостей удосконалення власного тіла та продовження життя, прагнучи віднайти засоби для досягнення цих цілей. Саме тому в міфології ми натрапляємо на численні спроби осмислити проблему довголіття. Згодом ця ідея опинилася в полі зору алхіміків і мислителів Сходу, для яких продовження людського життя ґрунтувалося на опануванні природи та вибудовуванні з нею гармонійних взаємин. Антична філософія на початковому етапі свого розвитку була зосереджена на пізнанні космосу, його устрою, в якому людина розглядалася як невід'ємна частина цілісного світопорядку. Проте із часом, завдяки софістам і діяльності Сократа, формується розуміння людини не лише як складника світу, а і як особистості, істоти, наділеної душею, внутрішнім світом і розумом, здатним усвідомлювати дійсність та досягати моральних чеснот.

Епоха Середньовіччя принесла інше бачення людини – як гріховної та смертної істоти, головною метою життя якої є прагнення до Бога. Лише Бог, згідно із середньовічною християнською доктриною, є безсмертним і здатним дарувати людині спасіння як у земному, так і в небесному житті. Натомість доба Відродження сформувала зовсім інший погляд на людину, зокрема на її пізнавальні здібності. Мислителі цієї епохи розглядали людину як автономну й вільну особистість, яка у своєму житті повинна спиратися на власний інтелект.

Людина постає як культурна та раціональна істота, здатна самостійно ухвалювати рішення без очікування допомоги від вищих сил. Саме такі погляди сприяли численним відкриттям у науці, географії та культурі й суттєво вплинули на подальший розвиток філософії та науки. Згодом формується доба Нового часу, яка ґрунтувалась на пріоритеті науки та високій оцінці інтелекту людини. Для цієї епохи характерним є переконання, що діяльність людини й ухвалення рішень повинні базуватися на розумі, а сама людина починає осмислюватися як своєрідний механізм. Ці ідеї отримали подальший розвиток у філософії Просвітництва, вони значно вплинули на формування трансгуманістичного світогляду. Епоха Нового часу з її науковими досягненнями остаточно утвердила думку про людину як мислячу істоту, здатну за допомогою власного розуму до змін і реалізації поставлених цілей. У цей період інтелект стає визначальним чинником людського існування, що яскраво відображено у вислові Рене Декарта: «*Cogito ergo sum*». Мислителі Нового часу були переконані, що саме людський розум дає змогу не лише пізнати світ, а й змінити його. Водночас науковці цього періоду вірили, що наука здатна покращити життя людини, сформувати нові світоглядні орієнтири та розв'язати низку актуальних проблем.

Початок ХХ століття та стрімкий розвиток науки сприяли формуванню й розвитку трансгуманізму. Досягнення в таких галузях, як генетика, дають нам розуміння того, що в майбутньому ми зможемо зробити людей значно здоровішими та сильнішими. Усе це може призвести до формування нового суспільства – щасливого, зорієнтованого на майбутнє та спрямованого на працю заради спільного блага. Поява штучного інтелекту, розвиток нанотехнологій та ідея технологічної сингулярності відкривають перед людством нові можливості істотно покращити якість життя. Ці досягнення здатні звільнити нас від низки хвороб, розширити й удосконалити людський інтелект, а також сприяти відновленню та очищенню природи. Паралельно з цим, зокрема в галузі наукової фантастики, поширюються ідеї про те, що із часом люди досягнуть таких технологічних можливостей, які дозволять їм подорожувати космосом і заселяти інші планети. Розвиток комп'ютерних технологій і досягнення медицини докорінно змінять світ, а людина вийде на новий рівень своєї природи, набувши, умовно кажучи, надможливостей. Саме це, на думку прихильників концепції, і є метою трансгуманізму: «Людина залишається людиною, але перевершує себе, реалізуючи нові можливості і для своєї людської природи» [1].

Отже, трансгуманізм у своїй діяльності прагне надати людині нові можливості, виходячи з переконання, що її розвиток ще не завершений, а отже, вона здатна змінювати себе на краще. Однією з ключових трансформацій, які може здійснити людина, є зміна та розширення власних когнітивних можливостей, про що ми вже неодноразово згадували. Саме ці зміни пізнавального світу можуть привести людину до нової форми існування, так званої постлюдини. Завдяки новітнім технологіям, які пропонує сучасний світ, зокрема нейроінтерфейсам, імплантації мозкових чипів, нейрофармакології, а також застосуванню алгоритмів штучного інтелекту, людське мислення може стати значно швидшим й ефективнішим. Це дасть змогу людині обробляти надзвичайно складну інформацію. Окрім того, у перспективі такі зміни вплинуть і на емоційну сферу, розширюючи спектр людських переживань та підвищуючи працездатність задля реалізації власних цілей. Модифікація людського інтелекту, на думку трансгуманістів, створить сприятливі умови для здійснення дедалі складніших і достовірніших відкриттів. Це дасть змогу наблизитися як до наукових, так і до філософських істин, які на сьогодні залишаються прихованими.

Покращення людського розуму може привести до створення суперінтелекту, або надрозумного інтелекту. Відомий шведський філософ і дослідник трансгуманізму Нік Бостром дає таке визначення цьому феномену: «Суперрозумний інтелект (суперінтелект,

який іноді називають «ультраінтелектом») – це інтелект, що здатний радикально перевершувати найкращі людські мізки майже в кожній сфері, зокрема в науковій творчості, загальній мудрості та соціальних навичках» [2]. Людський розум, перетворившись на суперінтелект, буде не просто швидшим, а значно досконалішим й ефективнішим. Реалізація такого інтелекту можлива завдяки спеціальним технічним пристроям, програмному забезпеченню та імплантації чипів у мозок. Це дасть змогу людині самостійно навчатися на власному досвіді відповідно до правил обчислювальної системи, а не діяти виключно в межах алгоритмів, повністю заданих програмістом. Окрім цього, володіючи досконалим розумом, людина зможе краще контролювати як власне мислення, так і саму себе. Такі зміни створять можливість модифікувати не лише інтелектуальні, а й психологічні властивості: розширити творчі здібності, послабити агресивні імпульси, збільшити обсяг пам'яті та набуті надзвичайних можливостей в обробці інформації та ухваленні рішень.

Іншим шляхом до створення суперінтелекту є ідея завантаження людського мозку до комп'ютера. Трансгуманісти переконані, що таке завантаження може бути реалізоване шляхом детального сканування структури мозку з подальшим перенесенням її до комп'ютерної системи, де вона виконуватиме ті самі функції, що й біологічний мозок. Ще одним можливим способом є використання досягнень нанотехнологій і нейронауки, завдяки яким стане можливим створення точного зображення мозку, розуміння принципів його функціонування, структури нейронних зв'язків та їх причинно-наслідкових відношень. У перспективі можливе як повне заміщення біологічних нейронів імплантатами, так і повна комп'ютерна симуляція мозку. Завдяки технології завантаження людина потенційно зможе уникнути процесів старіння, а продовження життя стане реальністю через створення копій свідомості. Окрім цього, таке існування може значно зменшити потребу в їжі та житлі. Часткове або повне перенесення розуму в комп'ютерне середовище дасть змогу людині працювати значно швидше, ніж це можливо для біологічного мозку, а також надасть можливості для подорожей і життя за межами Землі, з огляду на перспективи переселення на інші планети.

Такі погляди на людину та її інтелект, а також уявлення про реальну можливість його трансформації в перспективі спонукали багатьох науковців і філософів замислитися над тим, як ці зміни вплинуть на саму людину, передусім як на особистість і на її світогляд. Критики трансгуманізму вважають, що в разі застосування новітніх технологій як до власного тіла, так і до когнітивних можливостей людина ризикує втратити себе, свою моральну автономію або навіть певні гуманістичні цінності. Є небезпека зміни статусу людини як суб'єкта пізнання, адже вона може втратити власну автономність. У такому разі людина перестане бути єдиним суб'єктом пізнавальної діяльності, оскільки значну частину інтелектуальної роботи виконуватимуть машини. Окрім цього, постає ризик «розчинення» людини в технологіях, коли зникають межі між людиною, технічними засобами та інформаційним полем, що її оточує.

Розглядаючи людину як постлюдину, яка зазнала змін свого інтелекту, підвищила його витривалість і розширила його можливості, не обов'язково вважати, що йдеться про цілком іншу особистість. Вона може й надалі дотримуватися поглядів, принципів і цінностей, сформованих до цих змін. Адже ідеали трансгуманізму не мають на меті повністю змінити людину або зробити її «іншою», а, навпаки, прагнуть зберегти те, що є для кожного з нас цінним, надати можливість реалізувати власні задуми та вдосконалити тіло там, де освіта, самоаналіз чи інші традиційні способи не завжди є достатніми. Окрім цього, покладання на машини завдань пізнання чи обробки інформації в перспективі розглядається як форма оперативної допомоги людині в розв'язанні певних проблем, особливо порівняно

з обмеженнями суто біологічного розуму. Водночас деякі мислителі переконані, що процес «завантаження» людського мозку до комп'ютера призведе до знищення тіла й існування людини в безтілесній формі. Проте на це можна поглянути інакше. Як зазначає Нік Бостром, створення віртуального тіла не матиме суттєвих відмінностей від біологічного. Ба більше, перенесення свідомості до комп'ютерного середовища не означає обмеження лише віртуальною реальністю: людина зможе й надалі взаємодіяти з реальними людьми або, за потреби, використовувати роботизовані тіла для сприйняття та пізнання навколишнього світу. Так, трансгуманізм пропонує людству використовувати досягнення новітніх технологій не лише для покращення якості життя, а й для подальшого розвитку людини як такої.

Як бачимо, роздуми щодо того, чи втратить людина себе як особистість, чи зміниться її світогляд і чи залишиться вона здатною до пізнання, виявляють не лише ризики, а й позитивні аспекти. Водночас однозначно стверджувати, що саме так відбудеться на практиці, наразі неможливо. Проте в значній кількості досліджень звертається увагу на інше питання: якщо людина переносить або модифікує своє пізнання за допомогою електронних носіїв, чому це обов'язково має означати її зникнення? Людина може продовжувати існувати так само, як і раніше, але в іншій формі. Кожен із нас здатний зберегти свої спогади, погляди, емоції та цінності, які сформували нашу особистість. Ми й надалі зможемо проявляти індивідуальні риси, реалізація яких можлива як у формі взаємодії з комп'ютерними системами, так і завдяки біологічним властивостям. Головне здійснювати ці процеси свідомо та відповідально.

Надання нашому пізнанню ширших перспектив, безумовно, впливає на світогляд і моральні орієнтири людини. Це питання є доволі складним, проте можна стверджувати, що зміни, яких зазнають наше тіло й розум, відображаються в наших поглядах, які є одним із ключових складників світогляду. Водночас неможливо точно визначити, наскільки саме розшириться або зміниться наш світогляд, адже кожна людина є індивідуальною, і передбачити вплив технологій на кожного з нас украй складно. Однак, розмірковуючи над цим питанням, можна дійти висновку, що зміни неминучі. Це добре простежується на прикладі сучасної людини. У наше життя вже давно увійшли мобільні телефони, комп'ютери, ігрові приставки, які надають доступ до інших реальностей, а також численні побутові технології, що полегшують повсякденне життя, роблячи його зручнішим і швидшим. Усе це безпосередньо впливає на наше мислення, настільки, що ми вже не уявляємо свого існування без цих досягнень. Відповідно змінюється й світогляд, який суттєво відрізняється від поглядів попередніх поколінь, що жили ще двадцять років тому, не кажучи вже про суспільство початку ХХ століття, для якого подібні технології або були недоступними, або перебували на початковому етапі розвитку. Якщо уявити зустріч представників цих різних поколінь, можна припустити, що взаєморозуміння між ними було б ускладненим, адже вони по-різному мислили б, по-різному сприймали світ, а їхні цінності та рішення в окремих питаннях суттєво різнилися б. Отже, вже сьогодні ми спостерігаємо, як технології трансформують людський світогляд, що дає підстави припускати, що людина майбутнього сприйматиме світ інакше, відповідно до реалій свого часу. Етичний вимір цієї проблеми ставить людство перед необхідністю відповідально ставитися до наукових досягнень. Трансгуманісти наполягають на тому, що суспільство має бути організоване так, щоб знання й технології не шкодили йому та не призводили до знищення розумного життя на Землі або до істотного скорочення його чисельності. Окрім цього, досягнення сучасної науки, входячи до життєвого світу людини, змушують її замислюватися над власним майбутнім, над тим, який подальший розвиток і вплив матимуть технології та що людство ще може створити нового. Саме в цьому контексті поступово формується філософія трансгуманізму.

Водночас важливо не забувати, що саме людина, завдяки власному розуму та креативності, є творцем технічних досягнень. Тому в процесі створення нових технологій необхідно зберігати обережність і відповідальність щодо результатів власної діяльності. Потрібно обережати наукові досягнення від зловживань, зокрема з боку людей, які через нерозуміння або навмисно можуть використати їх на шкоду світові. Наприклад, нанороботи можуть бути спроектовані не для допомоги людині, а для її знищення; нові хімічні реакції можуть бути використані проти природи, завдаючи їй ще більшої шкоди; винайдені ліки або біологічні зразки можуть слугувати не лікуванню, а створенню біологічної зброї. Подібні застереження стосуються й розвитку штучного інтелекту та змін у пізнавальній сфері людини. Постає питання: чи не працюватимуть ці технології проти людей, які не користуються штучним інтелектом або свідомо відмовляються від трансформації власних когнітивних можливостей? Такі побоювання виникають тому, що новітні технології є продуктом людської діяльності, адже саме люди програмують їх, задають алгоритми та цілі функціонування. Тому необхідно з максимальною обережністю ставитися до власних винаходів, усвідомлюючи їх потенційні наслідки.

Трансгуманізм у своїй діяльності враховує досягнення новітніх технологій, однак водночас залишається зосередженим на людині та на тому, який вплив ці технології мають на неї. Саме тому він робить наголос на індивідуальній свободі кожної особи та праві вибору чи застосовувати певні технології, чи відмовлятися від них. Досягненню цілей трансгуманізму також сприятимуть спільні рішення людей і їх здатність до об'єднання. У цьому контексті важливою є глобальна безпека, заснована на міжнародній співпраці та мирі, що передбачає контроль над зброєю масового знищення. Загалом трансгуманізм прагне захистити й зберегти людське життя, надати людині більше можливостей та розширити горизонти пізнання. Це, своєю чергою, має сприяти розвитку критичного мислення, зацікавленості наукою, культурними обговореннями й дискусії, а також загальному інтелектуальному зростанню, як на індивідуальному, так і на колективному рівнях. Лише за таких умов людина буде здатна не лише створювати, а й відповідально вдосконалювати штучний інтелект.

Занепокоєння щодо наслідків використання та впливу новітніх технологій висловлює австралійський філософ і біоетик Джуліан Савулеску в статті «Моральне вдосконалення, свобода та Божественна машина». Він наголошує, що для уникнення рішень, які можуть завдати шкоди природі та людству, людина повинна працювати над власним моральним удосконаленням. На думку Дж. Савулеску, морально зрілу особистість формують освіта, виховання та життєвий досвід. Проте водночас розвиток фармакології дедалі активніше входить у життя людини. Медикаменти використовують не лише для лікування хвороб або знеболання, а й для корекції поведінки, впливаючи на когнітивні можливості людини та виконуючи допоміжну функцію. Нейропсихологи та медики вважають, що застосування біомедичних препаратів може зменшити рівень агресії, страху та схильності до аморальних вчинків, натомість вони можуть сприяти розвитку співчуття, довіри та взаємної співпраці. Завдяки таким препаратам людина буде здатна контролювати власні імпульси й діяти морально, не шкодячи ні собі, ні навколишньому світові. У цьому сенсі біомедичне втручання розглядається як засіб підтримки моральної поведінки, а не як її заміна. Дж. Савулеску також наголошує, що вдосконалення розуму дає змогу «точно оцінити наслідки дій та вплив уподобань на людей» [3]. Він уважав, що для того, щоб людина діяла морально, її вчинки повинні ґрунтуватися на усвідомленні необхідності обмеження власних інтересів або здійснення певної жертви заради інших. Також Дж. Савулеску зазначав, що комп'ютери з кожним роком удосконалюються, а за їх допомогою ми можемо

передавати інформацію з надзвичайно великою швидкістю. Саме тому виникла ідея створити надшвидкута надпотужну машину, здатну до самонавчання й саморозвитку, яка отримала назву «Божественна машина». Її творці переконані, що за допомогою цієї системи може бути реалізований своєрідний контроль людської поведінки. Передбачається, що в разі схильності людини до аморальних чи несправедливих вчинків машина одразу втручатиметься, захищаючи її та скеровуючи на правильний, моральний шлях, не обмежуючи при цьому свободи волі.

Узагальнюючи погляди Дж. Савулеску, можна зазначити, що ідея біомедичного покращення людського розуму й моралі, а також підключення людини до «Божественної машини», не означає, що виключно ці засоби здатні змінити людину на краще. Навпаки, їх розглядають як допоміжні інструменти освіти та виховання, спрямовані на моральне й інтелектуальне вдосконалення особистості. У процесі життя ми спілкуємося з багатьма людьми, навчаємося, стикаємося зі складними проблемами, які вимагають ухвалення непростих рішень. Усі ці події впливають на нашу психіку, мислення, вчинки та усвідомлення дійсності, і не завжди ми здатні впоратися з цими викликами самостійно. Саме в таких ситуаціях на допомогу можуть приходити новітні технології. Як зазначає Дж. Савулеску «когнітивне біопокращення не дає знань – воно вимагає зусиль та навчання. Моральне біопокращення саме по собі не призводить до моральної поведінки. Воно також вимагає зусиль і навчання. Проте воно може зробити таку поведінку легшою та більш імовірною» [3].

Висновок. Трансгуманізм ставить перед собою за мету не просто змінити людину, а поєднати її з машиною чи перенести свідомість у комп'ютер. Філософія трансгуманізму спрямована на захист гуманістичних цінностей кожного з нас, виховує повагу до людини як особистості, забезпечує збереження її свободи та надання права вибору й самостійного ухвалення рішень. Це водночас передбачає моральну відповідальність перед іншими людьми, повагу до них й усвідомлення обов'язку перед майбутніми поколіннями. Трансгуманісти переконані, що саме людина має вирішувати, як змінювати власне тіло, як покращувати пам'ять та інтелектуальні можливості. Обираючи шлях таких змін, людина, без сумніву, здатна підвищити свої пізнавальні здібності, стати більш зосередженою та вміти швидше ухвалювати рішення. Чи призведе це до втрати власної ідентичності, чи сформується принципово новий світогляд, а також яким буде етичний вимір цих процесів – однозначно сказати складно. У певному сенсі світогляд зазнає змін, повсякчас виникатимуть нові погляди, адже відбувається трансформація не тільки тіла, а й свідомості. Проте це не означає необхідності відмови від минулого чи заперечення попереднього досвіду, важливо лише підходити до цих змін відповідально та з усвідомленою позицією. Що стосується моралі, то вже сьогодні, використовуючи штучний інтелект, комп'ютерні технології та навіть фармакологічні засоби, ми маємо усвідомлювати, що зловживання ними або застосування з недобрими намірами може зашкодити як окремій людині, так і природі загалом. Саме тому людство повинно відповідально ставитися до будь-яких нових відкриттів, чітко усвідомлюючи можливі наслідки їх впровадження.

Звичайно, створення суперінтелекту, завантаження мозку до комп'ютера чи вживлення чипів, діяльність штучного інтелекту – усі ці ідеї на даний час є актуальними, їх обговорюють багато спеціалістів, які прагнуть зрозуміти, як це можливо реалізувати та який вплив вони матимуть на людину. Відповідно, ці проблеми й надалі обговорюватимуть. Кожному з нас притаманна здатність до пізнання, прагнення до відкриття нових фактів та застосування їх на практиці, тому що технології не стоять на місці, вони розвиваються й продовжують входити до сфери нашого пізнання.

Список використаної літератури

1. Nick Bostrom. Transhumanist Values. [in Ethical Issues for the 21st Century, ed. Frederick Adams (Philosophical Documentation Center Press, 2003); reprinted in Review of Contemporary Philosophy, Vol. 4, May (2005)]. <https://nickbostrom.com/ethics/values>
2. Nick Bostrom. The transhumanist FAQ. A General Introduction. Published by the World Transhumanist Association. Version 2.1 (2003). 56 p. <https://nickbostrom.com/views/transhumanist.pdf>
3. Julian Savulescu, Ingmar Persson. Moral Enhancement, Freedom and the God Machine. *Monist*. 2012 Jul; 95 (3): 399–421. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3431130/>
4. Transhumanism declaration. Humanity+. Elevating the Human Condition. <https://www.humanityplus.org/the-transhumanist-declaration>
5. Julian Huxley (1932). *Brave New World*. London: Chatto & Windus. Huxley, J. (1957), *New Bottles for New Wine*. London: Chatto & Windus. 340 p. <https://archive.org/details/NewBottlesForNewWine/page/n335/mode/2up>
6. Max More (2013). The Philosophy of Transhumanism. *Philosophy*. Pp. 3–17. <https://doi.org/10.1002/9781118555927.CH1>
7. Kurzweil, R. (1999), *The Age of Spiritual Machines: When computers exceed human intelligence*. New York : Viking. https://www.mondotheque.be/wiki/images/4/44/Kurzweil_The_Age_of_Spiritual_Machines.pdf
8. Savulescu, J. (2001). Procreative Beneficence: Why We Should Select the Best Children. *Bioethics* 15 (5–6): 413–426. DOI: 10.1111/1467-8519.00251
9. Pearce D. (2004). *The Hedonistic Imperative*. BLTC Research. <https://www.hedweb.com/hedab.htm>

HUMAN COGNITIVE ABILITIES IN THE TRANSHUMANIST DISCOURSE**Marina Moskalchuk**

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
department of philosophy and methodology of science,
Volodymyrska Street, 60, 01033, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3621-7282>*

The presented study carries out a philosophical analysis of transhumanism as one of the most influential worldviews of our time, which is formed at the intersection of science, technology and humanistic thinking. The main attention is paid to the idea of the possibility of radical improvement of man with the help of the latest technologies, in particular artificial intelligence, neurointerfaces, biomedical and genetic interventions, as well as the prospects for creating superintelligence and transition to a posthuman state. Transhumanism is considered as a philosophical project that arises from the idea of the imperfection of human nature and the ability of man to self-transformation. The historical and philosophical context of the formation of transhumanist ideas is outlined – from ancient ideas about man and the cosmos, from medieval theocentrism, from humanist ideas of the Renaissance to the rationalism of the New Age and the cult of scientific progress. It is shown that it was the rethinking of the role of reason, science and individual autonomy that became the basis for the emergence of transhumanism in the twentieth century. Considerable attention is paid to the concepts of Nick Bostrom, in particular the ideas of superintelligence, consciousness uploading and technological singularity. The possible consequences of the transformation of human cognitive capabilities are investigated, in particular the impact of technology on personal identity, moral autonomy and worldview. Optimistic and critical approaches to transhumanism are analyzed, which are associated with the risks of losing humanity, increasing social inequality and potential abuse of scientific achievements. The ethical problems of scientific responsibility and human freedom of choice regarding the use of improvement

technologies are considered. In the context of the moral dimension of transhumanism, the position of Julian Savulescu is considered, who emphasizes the need for moral improvement of man in conditions of rapid technological development. The idea of biomedical moral improvement and the concept of a divine machine are analyzed as an attempt to avoid immoral decisions, which at the same time raises the issue of free will and control. It is concluded that transhumanism is a complex and contradictory phenomenon that combines the desire for progress and the need to preserve humanistic values. The implementation of these ideas requires a high level of moral maturity, conscious responsibility, and a combination of scientific developments and ethical guidelines aimed at preserving human dignity.

Key words: transhumanism, superintelligence, artificial intelligence, posthuman, neurotechnology, moral improvement, human identity, technological progress.

Дата першого надходження статті до видання: 22.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026